

CAUZE ȘI EXPLICAȚII ALE HOMOGAMIEI ȘI HETEROGAMIEI

Lect. dr. Melinda BREBAN
UNIVERSITATEA DE VEST „VASILE GOLDIȘ” ARAD

Căsătoria arată tipare durabile și solide în termeni de cine pe cine ia în căsătorie. Cel mai vizibil dintre aceste tipare este homogamia - o tendință a soților de a alege parteneri care au trăsături similare sau asemănătoare. Homogamia a fost observată în funcție de numeroase criterii precum: clasa socială, vârsta, religia, înălțimea, până și culoarea ochilor (Mitrofan, 1989). Totuși, în ciuda omniprezenței acesteia, procesele fundamentale ale homogamiei nu sunt bine înțelese.

Heterogamia, căsătoriile între indivizi cu statute sociodemografice diferite, este statistic mai redusă (Iluț, 2005), însă, așa cum vom arăta în cele ce urmează, mult mai pregnantă după industrializare decât în perioadele dinaintea acesteia. Desigur, se poate pune problema criteriului pe care dorim să-l alegem în analizarea căsătoriilor. Datorită faptului că un individ poate să facă parte din mai multe grupuri sociale vor rezulta, cu siguranță, mai multe statusuri, deci homogamia și heterogamia vor fi în mare măsură parțiale.

Există cel puțin două explicații generale care stau la baza homogamiei. Prima dintre ele evidențiază rolul proximității spațiale, aceasta aducând cu sine similitățile dintre trăsăturile soților prin acțiuni de izolare rezidențială și socială care limitează sfera contactelor dintre indivizi cu trăsături diferite (Kerckhoff, 1964). Ideea de bază care stă la baza acestei explicații, foarte solidă de altfel, este aceea că oamenii nu se pot întâlni și căsători dacă nu au participat împreună la cel puțin un context geografic și social. Conform lui Bozon și Heran (*apud* Stevens, 1991), dacă aceste contexte spațiale și sociale sunt relativ omogene în ceea ce privește anumite criterii precum etnia, religia sau statutul socioeconomic, homogamia va

rezulta chiar dacă oamenii nu caută în mod special soți cu trăsături similare lor.

Problema măsurii în care *preferințele* conduc la homogamie constituie fundamentul celui de-al doilea tip general de explicație al homogamiei. În literatura demografică și sociologică, preferințele sau tendințele înspre homogamie sunt adesea evaluate după ce a fost studiat rolul proximității spațiale. Rezultatele, care sugerează că un număr mai mare decât cel anticipat de cupluri au caracteristici asemănătoare, sunt luate drept dovezi pentru prezența homogamiei pe o anumită dimensiune. Exceptând normele sau presiunea socială pentru căsătorii homogamice, alte explicații pentru preferințele arătate sunt rareori date (Stevens, 1991). Rolul preferințelor a fost investigat într-un sens mai activ în cercetarea psihosociologică care se concentrează pe procesele interpersonale care sprijină formarea cuplurilor homogamice. De pildă, primul și cel mai evident raționament pentru homogamie în literatura psihologică de specialitate poate fi numit *ipoteza potrivirii*: oamenii preferă, la modul prezumtiv, soți cu trăsături asemănătoare sau inventariate ca fiind similare cu cele proprii. Teoria echității, pe de altă parte, evidențiază importanța egalității în interiorul cuplului percepută de parteneri, pentru formarea și durabilitatea unei relații de cuplu. Teoria schimbului încorporează atât bunurile cât și responsabilitățile și riscurile la care se supun potențialii parteneri. Aici, cel mai evident rezultat este un echilibru în care soții tind să fie similari în privința statutului sociocultural, al trăsăturilor de personalitate și complementari în privința nevoilor (Stevens, 1991).

În ceea ce privește cauzele homogamiei, au fost sugerate în literatura de specialitate argumente care duc la conturarea

a trei factori: preferințele indivizilor pentru anumite caracteristici la un partener, influența grupului social din care fac parte și constrângerile pieței maritale în care își caută soț/soție (Kalmijn, 1998).

1. PREFERINȚELE CANDIDAȚILOR LA CĂSĂTORIE

Pentru a înțelege totalitatea modelelor maritale în procesul de selecție a partenerului, cercetătorii folosesc conceptual de piață maritală. Bărbații și femeile necăsătorite operează în cadrul unei asemenea piețe unde fiecare individ ia în considerare un set de potențiali parteneri. Aceștia sunt evaluați în funcție de resursele pe care le pot oferi iar indivizii concurează între ei pentru partenerul pe care-l vor oferindu-i propriile resurse în schimb. Câteva tipuri de resurse joacă, în mod evident, un rol important în alegerea partenerului, dar sociologii s-au concentrat în mare parte asupra resurselor economice și culturale. După ce s-au căsătorit, soții comasează aceste resurse pentru a produce bunuri familiale precum confortul economic, statutul, confirmarea socială și afecțiunea (Kalmijn, 1998).

1.1. Resursele socio-economice

Resursele socioeconomice sunt definite ca resurse care produc confortul economic și statutul. Confortul economic e împărtășit de toți membrii familiei iar statutul este oferit familiei ca întreg mai degrabă decât fiecărui membru în parte. Prin urmare, venitul și statutul unuia dintre soți contribuie la venitul și statutul celuilalt prin creșterea venitului și statutului familiei. Oamenii își maximizează veniturile și statutul căutând un partener cu resurse socioeconomice atractive. Rezultatul acestei competiții este că cei mai atractivi candidați se selectează între ei în timp ce cei mai puțin atractivi trebuie să se bazeze unul pe celălalt (Stevens, 1991). Competiția pentru resursele socioeconomice pe piața maritală conduce astfel la un întreg model al homogamiei. Natura acestei competiții diferă în ceea ce privește rolul pe care femeile îl joacă în societate. Atunci când căsătoria este bazată pe beneficiile care decurg din divizarea muncii plătite și a celei domestice, pentru că bărbații au un avantaj în ceea ce privește munca productivă, timpul soției va fi folosit

mai eficient în munca de întreținere a gospodăriei. Cu alte cuvinte, bărbații și femeile fac schimb de resurse de muncă plătită și domestică. Lucrurile stau cam la fel în ceea ce privește statutul și prestigiul. Când statutul familiei depinde în primul rând de ocupația soțului, va exista un schimb între prestigiul masculin și calitățile feminine din alte direcții, precum clasa socială și atractivitatea (*apud* Kalmijn, 1998). Ambele tipuri de schimburi sugerează că bărbații, spre deosebire de femei, nu concurează între ei pentru resursele socioeconomice feminine pe piața maritală. Totuși, realitatea zilelor noastre arată că lucrurile s-au schimbat. Un număr în creștere de femei căsătorite sunt active pe piața muncii iar munca lor este mai puțin motivată de nevoi economice temporare ale familiei. Aceste schimbări au făcut ca resursele socioeconomice ale femeilor să devină tot mai atractive pentru bărbați. Capitalul social al soției poate facilita accesul soțului la rețele sociale folosite în carieră, iar securitatea economică pe care ea o oferă poate scădea nevoia lui de a-și stabili beneficiile unei cariere de scurtă durată crescându-i șansele pentru o carieră cu obiective mai atractive, pe termen lung. Deoarece munca femeilor este acum tot mai mult o reflexie a dorinței lor de a munci în afara casei, resursele socioeconomice ale soției pot să devină tot mai importante pentru statutul familiei (*apud* Kalmijn, 1998).

1.2. Resursele culturale

Rolul resurselor culturale este bazat pe preferința de a lua în căsătorie pe cineva care este asemănător. Preferințele pentru similaritate culturală au fost tratate mai aprofundat în literatura de specialitate psihosociologică vizând atracția personală. Similaritatea valorilor și opiniilor duce la confirmarea reciprocă a comportamentului și punctelor de vedere ale fiecăruia, similaritatea gusturilor e atractivă pentru că sporește șansele de a participa la activități în comun, iar similaritatea cunoștințelor crează o bază comună pentru conversații, ceea ce intensifică înțelegerea reciprocă (Byrne, 1971).

Pentru că similaritatea culturală duce la atracția personală, aceasta este o premisă obligatorie pentru implicarea într-o relație. Din cauza efectelor sale instrumentale, similaritatea culturală încurajează indivizii să

stabilească relații pe termen lung. Din moment ce multe activități dintr-un mariaj sunt desfășurate în comun, ca de pildă creșterea copiilor, achiziționarea unei case, petrecerea timpului liber, disimilaritățile în gusturi ar complica aceste activități. La modul general, oamenii preferă să se căsătorească cu cineva care are resurse culturale similare pentru că acest lucru le permite să dezvolte un stil de viață comun în cadrul mariajului, stil care generează confirmarea socială și afecțiunea (Kalmijn, 1998).

Unii autori (Stevens, 1991) consideră că homogamia este un produs derivat neintenționat al preferințelor individuale pentru anumite resurse ale unui partener. Această problemă a fost adusă în discuție adesea mai ales în privința homogamiei educaționale, pentru că educația nu numai că este puternic legată de venituri și statut, dar și de gusturi, valori și stiluri de viață. Alți autori (Kalmijn, 1991b) văd în caracteristici precum educație, ocupație, rasă și etnie adevărate "insigne" pe care indivizii le poartă pentru a le arăta celorlalți ce fel de persoane sunt. În acest sens, selecția partenerului e considerată drept un proces de filtrare. Într-o primă etapă, oamenii își dezvoltă o rețea de prieteni, cunoștințe, și probabil candidați pentru căsătorie, cu care împărtășesc unele caracteristici sociale. În a doua etapă, oamenii își găsesc partenerul prin interacțiunea cu aceste rețele omogene. Tot acum e faza în care caracteristicile psihologice intră în scenă, dar la acest moment, homogamia cu privire la caracteristicile sociale e deja asigurată.

2. INFLUENȚA GRUPULUI SOCIAL DE ORIGINE ("A TREIA PARTE")

O a doua ipoteză care motivează alegerea indivizilor de a se căsători în cadrul grupului și de a selecta parteneri asemănători lor se concentrează pe oamenii care nu sunt direct implicați în căsătorie. Deoarece căsătoriile mixte amenință coeziunea internă și omogenitatea grupului, "a treia parte" este un stimulent pentru a opri tinerele generații de la a se căsători exogam. Există două modalități prin care grupul social poate preveni exogamia: identificarea cu grupul și sancțiunile grupului (Kalmijn, 1998).

Cei mai importanți reprezentanți ai "părții a treia" sunt, după Kalmijn (1998),

familia, biserica și statul. Cu toate că în societățile moderne controlul parental asupra deciziilor copiilor este limitat, există modalități prin care părinții pot interveni; de multe ori joacă rolul de pețitor, dau sfaturi, oferă opinii cu privire la candidați și își pot retrage sprijinul în primii ani de căsnicie ai cuplului. Totuși, atunci când copiii decid împotriva voinței lor, nu au la îndemână sancțiuni atât de puternice ca biserica, de exemplu. Atât Biserica Catolică cât și diferite categorii de protestanți au denunțat căsătoriile între diferite religii timp de secole, cu toate că forța dezacordului lor s-a schimbat de-a lungul timpului. Instituțiile religioase încearcă să controleze căsătoriile mixte și pentru că există o concurență pentru adepți. Căsătoriile între grupurile religioase atrag după sine riscul de a pierde membri și pot slăbi atașamentul față de biserică în generațiile viitoare. Dacă uniunile între diferite religii au totuși loc, nu e întotdeauna în interesul bisericii să aplice sancțiuni pentru că altă biserică ar putea accepta căsătoria și câștiga noi membri. Tocmai din acest motiv Biserica Romano Catolică a acceptat adesea căsătorii între diferite religii punând condiția botezării ca și catolici a viitorilor copii ai cuplului.

Cele mai puternice sancțiuni asupra căsătoriilor între grupuri au fost date de către stat. De pildă, legile pentru căsătoriile între grupurile rasiale din Statele Unite -abolite în 1967 - sunt un exemplu binecunoscut. Deși sclavia fusese abolită, declinul gradual în inegalitatea formală dintre albi și negri mergea mână în mână cu granițele sociale dintre rase. Întâlnirile și căsătoriile dintre rase diferite erau condamnate puternic iar norme sociale rigide reglementau contactele de orice fel.

În ceea ce privește identificarea cu grupul, aceasta fie ia forma unei conștientizări a unui trecut social comun, fie ia forma unui sentiment psihologic de a fi diferit de alții. Cu cât aceste sentimente sunt mai puternice, cu atât mai mult indivizii interiorizează normele endogamiei și e mult mai probabil ca ei să se căsătorească homogam. Noțiunea de identificare cu grupul este foarte importantă pentru grupurile rasiale și etnice unde se crede că normele de endogamie sunt puternic interiorizate. Cât de puternic se identifică

tinerele generații cu grupul din care fac parte depinde în mare măsură de omogenitatea rețelelor în care sunt cuprinși. În cazul în care adolescenții trăiesc în cartiere omogene din punct de vedere al caracteristicilor sociale și culturale au mai multe șanse de a dezvolta un sentiment de apartenență la acel grup, în timp ce separarea rezidențială din zonele urbane scade șansele de a se căsători endogam. De asemenea, unii autori susțin că accesul tot mai facil la educația superioară aduce cu sine o slăbire a identificării cu grupul originar (*apud* Kalmijn, 1998).

Oamenii își petrec cea mai mare parte a vieții lor în locuri mici și funcționale precum cartiere, școli, locuri de muncă, locuri pentru petrecerea timpului liber. În literatura sociologică, trei asemenea piețe locale au fost luate cel mai adesea în considerare: școala, vecinătatea și locul de muncă. Școlile sunt considerate cele mai eficiente piețe pentru că sunt omogene în ceea ce privește vârsta și eterogene cu privire la sex. Locurile de muncă sunt considerate mai puțin eficiente în găsirea unui partener asemănător. Un studiu realizat în Franța de Bozon și Heran în 1989, arată că contextele analizate de sociologi nu sunt, în realitate, locurile de întâlnire cele mai comune. Dintre cuplurile de tineri francezi, mai puțin de 5% s-au întâlnit în cartier, mai puțin de 10% la școală și puțin peste 10% s-au întâlnit la locul de muncă (*apud* Kalmijn, 1998).

Pentru a lămuri felul în care piețele maritale locale influențează homogamia, trebuie analizată compoziția acestor piețe cu privire la caracteristicile sociale. Diferența dintre vecinătate și școală sau loc de muncă este dată de faptul că vecinătățile sunt omogene din punct de vedere al rasei, etniei, religiei. Școlile sunt mai puțin omogene în trăsăturile de mai sus, cu toate că există și excepții, ca de exemplu colegiile catolice. Oricum, la modul general, școlile promovează homogamia educațională mai mult decât o face vecinătatea, în timp ce aceasta promovează homogamia etnică și rasială în mai mare măsură decât școlile (Stevens, 1991).

Deoarece căsătoria este o relație profundă și adesea de lungă durată, exogamia sau heterogamia nu numai că dezvăluie existența interacțiunii peste granițele grupului, dar și faptul că membrii

diferitelor grupuri se acceptă între ei ca egali din punct de vedere social. Căsătoriile între grupuri pot fi privite ca o legătură intimă între grupurile sociale; dimpotrivă, endogamia și homogamia pot fi privite ca o formă de închidere a grupului.

Căsătoriile între grupuri scad influența distincțiilor culturale asupra generațiilor viitoare, deoarece copiii din căsătoriile mixte au mai puține probabilități de a se identifica cu un singur grup. Deși cuplurile mixte își pot socializa copiii în cultura unui singur grup, e mai puțin probabil că acești copii se vor identifica cu acel grup din moment ce căsătoria între grupuri e obișnuită în societate. În al doilea rând, prin căsătoria între grupuri, indivizii își pot pierde atitudinile negative pe care le au față de alte grupuri. Cu toate că interacțiunea personală între grupuri adăpostește uneori conflicte prin accentuarea diferențelor economice și culturale, dacă relația este apropiată, interacțiunea le oferă oamenilor șansa de a conștientiza diversitatea individuală între membrii altui grup și prin aceasta poate, în cele din urmă, să le slăbească prejudecățile și stereotipurile. Deoarece căsătoria între grupuri conectează de multe ori legăturile sociale ale celor doi soți, acest lucru este valabil în cazul unei rețele de membrii din afara grupului și nu doar în cazul partenerilor imediați (Kalmijn, 1998).

Ceea ce face din căsătoria între grupuri un fapt semnificativ din punct de vedere sociologic constă în dinamica sa inerentă: nu e doar o reflexie a granițelor sale care separă în mod curent grupurile în societate, ci mai generează și potențialul schimbărilor culturale și socioeconomice. În timp ce tiparele de căsătorie se manifestă ca indicatori sociali în acest sens, în realitate nu ne spun totul. Dacă membrii a două grupuri nu se căsătoresc între ei, acest lucru nu înseamnă neapărat că cele două grupuri sunt închise. E nevoie de doi pentru o căsătorie iar dacă unul din grupuri este închis în timp ce al doilea e deschis, se va manifesta endogamia. Cercetările asupra căsătoriei sunt mai puțin informative spre exemplu. Pe o direcție oarecum similară, homogamia ne oferă o poveste destul de ambiguă despre preferințele și prejudecățile privind statutul grupurilor. Homogamia va avea loc dacă

oamenii preferă să se căsătorească în grupuri cu un statut înalt, dar se va întâmpla și dacă oamenii preferă să se căsătorească cu persoane cu un statut egal. În grupurile cu statut înalt, preferințele pentru soți cu statut înalt și preferințele pentru cei cu statute egale sunt similare, dar în grupurile cu statut inferior acestea sunt diferite (Kalmijn, 1998).

BIBLIOGRAFIE

- Aube, J. și Koestner, R. (1995) "Gender characteristics and relationship adjustment: another look at similarity - complementarity hypotheses", în *Journal of Personality*, 63
- Byrne, D. (1971) „The Attraction Paradigm”, New York: Academic;
- Bozon, M. și Heran, F. (1989) „Finding a spouse. A survey of how French couples meet”, în *Population*, 44;
- Glenn, N. D. (1982), " Interreligious marriage in the United States: patterns and recent trends", în *Journal of Marriage and Family*, 44;
- Iluț, P. (1995) „Familia- cunoaștere și asistență”, Cluj Napoca, Editura Argonaut;
- Iluț, P. (2005) „Sociopsihologia și antropologia familiei”, Iași, Editura Polirom ;
- Jankowiak, W. R. și Fischer, E. F. (1992) " A cross-cultural perspective on romantic love", în *Ethology*, 31;
- Kalmijn, M. (1991a) "Status homogamy in the United States", în *American Journal of Sociology*, 97;
- Kalmijn, M. (1991b) „ Shifting boundaries: trends in religious and educational homogamy" în *American Sociological Review*, 56;
- Kalmijn, M. (1993) "Spouse selection among the children of European immigrants: a comparison of marriage cohorts in the 1960 census" în *Int. Migration Review*, 27;
- Kalmijn, M. (1998) „Intermarriage and homogamy: causes, patterns, trends" în *Annual Review of Sociology*, 24;
- Kalmijn, M. (2001) "Status homogamy in the United States" în *American Journal of Sociology*, 97;
- Kalmijn, M. și Flap, H. (2001) „Assortative meeting and mating: unintended consequences of organized settings for partner choices", în *Social Forces*, 79;
- Kerckhoff, A. (1964) "Patterns of homogamy and the field of eligibles", în *Social Forces*, 42;
- Lucas, T., Wendorf, C., Imamoglu, E., Shen, J., Parkhill, M., Weisfeld, C., Weisfeld, G. (2004) "Marital satisfaction in four cultures as a function of homogamy, male dominance and female attractiveness", în *Sexualities, Evolution & Gender*, 23;
- Mitrofan, I. (1989) „Cuplul conjugal - armonie și dizarmonie", București, Editura Științifică și Enciclopedică;
- Mitrofan, I. și Mitrofan, N. (1991) „Familia de la A la Z", București, Editura Științifică și Enciclopedică;
- Shorter, E. (1975) „ The Making of the Modern Family", New York;
- Stevens, G. (1991) "Propinquity and Educational Homogamy", în *Sociological Forum*, 4;
- Van Leeuwen, M. și Maas, I. (2002) " Partner choice and homogamy in the nineteenth century: was there a sexual revolution in Europe?", în *Journal of social history*;